

Sagarra, articulista a l'hora europea

La seva prosa directa i clara era servida en la safata del paper de premsa més brillant de la seva època

— Josep Maria Casasús —

Josep Maria de Sagarra es va arrencar, com a articulista, en les files capdavanteres d'una generació de periodistes catalans que excel·lí per un tarannà modernitzador i obert, tarannà que conjuminaven amb una inquietud literària exigent i alhora renovadora. Fou una generació que la guerra del 1936 va malmetre.

Sagarra va destacar pel seu estil brillant i personal dins d'aquell esplèndid estol dels Pla, Soldevila, Gaziol, Cabot, Xammar, Crexells, Junoy, Gasch, Tomàs, Jordana, Trabal, Alavedra, Ferran, Sindreu. I va reeixir a fer una certa escola entre alguns dels joves destinats a prendre la torxa (Domènec de Bellmunt, Ventalló, Massip, Regàs, Planes, Semproni, Lladó, Polo, Sentís, Tisner, Jorge Marín). Hi ha certes afinitats sagarrenques en la columna de periodisme mundà que Llorenç Villalonga escrivia a *Brisas*, en la Mallorca de pre-guerra; i també hi ha una influència molt clara de Sagarra en el to i en les solucions expressives de l'obra *Nits de Barcelona*, escrita pel seu amic i deixeble més jove, el dissortat Josep Maria Planes, assassinat a l'Arrabassada l'agost del 36. Però el rastre d'alguns recursos sagarrencs només ha emergit, parcialment, en la premsa barcelonina contemporània, en algunes columnes del Joan de Sagarra del desaparegut *TeleXprés*, en algunes cròniques en català del Joan Barril del també extingit *Diari de Barcelona*, i en el barcelonisme

vigorós i sensible dels treballs de Lluís Permanyer a *La Vanguardia*.

Una clara retòrica

Sagarra va introduir en el periodisme català uns registres de prosa intensament imatjada, vivament acolorida, plàstica, descordada i vitalista. Una prosa culta intel·ligent, documentada, erudita, atenta a les novetats, i alhora emotiva, sensual i, en alguns instants, voluptuosa. Eren articles escrits per un *dandy* il·lustrat que duia un clavell europeu encès al trauc de la seva ànima catalana. Una prosa directa i clara, però alhora farcida amb tota la saviesa enginyosa d'una retòrica ben païda. Les lliçons rebudes d'un mestre del prestigi d'Esteve Moreu, en el col·legi dels jesuïtes de Casp, li havien fet bon profit. Gràcies a aquesta prosa curosament cuinada, els lectors dels "aperitius" i dels "café, copa i puro" (títols dels seus cicles d'articles més populars) també podien fer cada diumenge la digestió raonada del plat fort en hipèrboles, metàfores, metonímies, sinècdokes i comparacions que Sagarra servia, amb guants blancs, en la safata del paper de premsa més brillant de l'època.

La periodística més característica del Josep Maria de Sagarra dels anys d'entreguerres —l'esplèndida periodística de les columnes setmanals a *Mirador*, principalment— tenia uns remarcables equivalents europeus, sobretot en la premsa francesa. Eren els anys dels relats de viatges de Paul Morand; dels grans reportatges d'Albert Londres; de la sèrie descarnada de Blaise Cendrars sobre la púrria de Marsella; de les cròniques de Pierre Mac Orlan sobre les nits esqueixades d'Alemanya i Itàlia sota el feixisme; de les glosses de Maurice Dekobra sobre la fascinació dels *wagons-lits*, retauls vivents del cosmopolitisme; de la narració de Colette sobre el primer viatge del "Normandie" entre Le Havre i Nova York; dels articles de Francis Carco i Valéry Larbaud, amarats d'una dèria

— El rastre d'alguns recursos sagarriens només ha emergit parcialment en la premsa contemporània —

constant pel pintoresc, la novetat i l'exotisme. Tots aquests reporters i columnistes del moment, excepte Londres, eren alhora, com Sagarra, poetes o novel·listes.

Els gironins ofesos

Josep Maria de Sagarra, a diferència de Josep Pla i de Carles Soldevila, també va publicar novel·la i poesia en els diaris i revistes. L'any 1931, en un dels primers números del diari *L'Opinió* va sortir un capítol de la seva novel·la *All i salobre* que va provocar un escàndol desmesurat. El fragment escollit, que duia el títol de "Les pedres de Girona", fou considerat per alguns sectors gironins com una ofensa a l'honorabilitat de les dones de la ciutat i la comarca. I els seus poemes satírics inserits en les primeres edicions del setmanari *El Be Negre*, tot i ser anònims, el convertiren en un mite modern d'aquesta modalitat de la literatura humorística. Aquestes foren, però, manifestacions escadusseres en el treball de Sagarra per a la premsa. El gruix de la seva millor obra periodística està integrat pel conjunt d'articles dominicals publicats pel diari *La Publicitat* entre 1923 i 1929, i aplegats aquest darrer any en el llibre intítulat *Cafè, copa i puro* (diverses edicions: 1929, 1965, 1987); i pel cicle de les columnes de "L'aperitiu", que sortiren en el setmanari *Mirador* entre 1929 i 1936, i que s'editaren també en diversos volums (n'hi ha edicions datades en els anys 1937, 1964 i 1981). El to i els registres emprats en aquests escrits setmanals els va adaptar també a d'altres gèneres periodístics, com el reportatge, i també el gran reportatge presentat en forma de llibre. Un exemple reeixit de la primera modalitat esmentada és el seu treball sobre el món interior de les places de braus, que va publicar en la revista *Imatges*, una molt efímera publicació que l'any 1930 va dirigir Josep Maria Planes seguint el model del *Vu* francès. Pel que fa a la



— La ruta blava és, de fet,
un gran reportatge sobre el
que va veure en el seu
viatge pel Pacífic —

segona variant, la del gran reportatge, Sagarra va escriure al començament dels anys 40 un clàssic català del gènere, el llibre *La ruta blava*, un llarg relat sobre el viatge que va fer pel Pacífic des del final del desembre del 1936 fins al juliol del 1937.

Periodisme nocturn

Planes va classificar dins la tendència que anomenava "periodisme decoratiu" el primer periodisme nocturn de Sagarra, el de les grans cròniques de *music-hall*, escrites per a l'edició vespral de *La Publicidad* d'abans de 1922, quan aquest diari encara era d'expressió castellana. Junt amb Josep Maria de Sagarra, també exerciren aquell "periodisme decoratiu" modernitzat, segons Planes, d'altres joves promeses de la professió, com Josep Maria Junoy, Carles Soldevila i Josep Pla, i un reporter molt popular aleshores –i ara tan oblidat– com fou Alfredo de Villacian.

En Sagarra, però, hi ha dos periodismes. El més clàssic, genuí i característic és aquell "periodisme decoratiu" innovador i de qualitat, que renovava l'articulisme literari que es feia a Catalunya. No és tot el periodisme de Sagarra, tanmateix. En l'obra sagarriana hi ha mostres d'una periodística que, tot i basar-se en fórmules més convencionals, configura un corpus documental valuós en el qual emergeixen especialment algunes peces memorables.

Iniciat, com molts, en la premsa estudiantil (va intervenir amb Lluís Valeri i Norbert Font en la iniciativa de la *Revista Universitària*), Josep Maria de Sagarra va entrar en el periodisme més o menys professional l'any 1916, com a col·laborador de *La Publicidad*. Però la seva primera tasca destacada en aquest ofici fou la realitzada per al diari *El Sol* de Madrid, del qual fou nomenat corresponsal a Berlín a proposta d'Ortega y Gasset. Sagarra va ocupar aquella plaça entre 1920 i 1921. Berlín era aleshores la capital cultural d'Europa, si més no. La corresponsalia en aquella capital era, per aquesta raó i per altres, un banc de proves decisiu per als nous periodistes de l'època. Ultra Josep Maria de Sagarra, exerciren com a corresponsals de premsa en el Berlín d'entreguerres periodistes tan extraordinaris com Joan Crexells, Eugeni Xammar i Josep Pla. Llorenç Vilallonga, des de les planes de *Brisas*, la seva refinada revista mallorquina, no va amagar tampoc la seva fascinació per aquell Berlín de l'exhibició i de les novetats, de la dèria de canvis i disbauxes, representat pel món de la pintora sàfica Renée Sintenis i els seus amics i amigues, habituals també en la Mallorca cosmopolita d'"Eldorado" i "Trocadero" dels anys 30.

La polèmica sobre la novel·la

La fita més rellevant de l'articulisme sagarrià d'estil més convencional fou, però, la marcada

pels textos relacionats amb la polèmica encetada a la primavera del 1925 a propòsit de la crisi de la novel·la catalana. Els articles de Sagarra sobre la novel·la, publicats a l'abril i maig del 25, menaren Carles Riba a pronunciar, a l'Ateneu Barcelonès, la seva famosa conferència "Una generació sense novel·la".

Durant els anys d'entreguerres les col·laboracions de Sagarra, ultra la seva aparició regular a *La Publicidad* i a *Mirador*, sortiren en diaris i revistes ben diverses: *Cuca Fera* (1917); *La Mainada* (1921); *La Branca*, de Balaguer (1924); *La Mà trencada* (1924); *La Nau dels Esports* (1929); *La Rambla de Catalunya* (1930); *Imatges* (1930); *L'Opinió* (1931); l'efímera *El 14 d'Abril* (1935); i *El Be Negre* dels primers moments, sense signatura. Després de la guerra del 36-39, Sagarra va retornar lentament al periodisme diari, conreat necessàriament en llengua castellana, i a les col·laboracions en català per a les grans revistes literàries de l'època: *Poesia* (1944), *Ariel* (1946), *El Pont* (1959). La seva primera col·laboració regular de la represa va sortir en el setmanari *Destino* el 15 de desembre del 1951. Era un article que duia un títol ben significatiu: "Quince años después". A *Destino* va publicar els seus "Antepalcos" fins al 1961. Una selecció dels articles apareguts en aquella secció es va editar com a llibre l'any 1959, amb el títol de *Cola de gallo*.

La postguerra

Josep Maria de Sagarra també va col·laborar en els dos diaris barcelonins més influents de la



— Després de la guerra, va retornar lentament al periodisme diari, conreat necessàriament en llengua castellana —



postguerra: *Diario de Barcelona* (entre 1951 i 1956) i *La Vanguardia* (des de 1957 fins que va morir, l'any 1961). És cert que el 13 d'abril de 1954 Sagarra va publicar a *La Vanguardia* un article intitulat "Semana Santa", però fou el 19 de desembre del 1957 quan es va iniciar la seva col·laboració regular en el diari en publicar la peça que porta per títol "Cena y literatura". L'escrit que tingué més ressò en aquell darrer

període de la periodística de Sagarra és l'article "La burguesia catalana", publicat el 22 de gener del 1961, vuit mesos abans de la seva mort. Sagarra analitzava allí, amb lucidesa i claredat, l'evolució històrica de la classe dirigent ciutadana, i feia una crítica, no exempta d'amargor, de les seves renúncies i abdicacions contemporànies. Una mostra representativa de la intensa recepció que va provocar aquell treball sagarrenc és que, gairebé trenta anys després, el professor Ernest Lluch encara va recordar aquell text en una de les seves col·laboracions per a *La Vanguardia*.

És probable que algú opini que Josep Maria de Sagarra no fou un periodista en el sentit estricte del terme. A diferència de Josep Pla i Carles Soldevila, d'antuvi hom no identifica Sagarra com a periodista. És molt probable que aquesta percepció del personatge estigui originada per criteris de freqüència, assiduïtat i, en definitiva, periodicitat. En els anys de maduresa professional, abans de la guerra, els seus treballs per a la premsa tenien certament una periodicitat setmanal. Carles Soldevila i Josep Pla publicaven, en canvi, cada dia. Les seves signatures sortien més sovint que no pas la de Sagarra. És una simplificació massa primària, però, determinar el grau de professionalitat periodística d'un escriptor mitjançant un criteri exclusiu de quantitat. Per la seva capacitat comunicativa, i per la seva voluntat d'escriure de manera entenedora per arribar a tots els públics, Sagarra era tant o més periodista que d'altres grans autors de la seva generació. Era sensible a tota mena de novetats i de notícies, tenia una curiositat universal, una erudició veritable i profitosa, i ho comunicava tot amb una precisió clara, vigorosa, plàstica i sensual. ●

Sagarra llegeix al teatre Romea, la seva obra *La plaça de Sant Joan*, amb els actors de la *Companyia Catalana*.



A l'esquerra, Sagarra amb Josep Pla i Josep Maria Pi i Sunyer. A la dreta, amb Josep Pla i el filòsof alemany Hermann Keyserling, a la platja, durant l'estada d'aquest últim a Catalunya per explicar les seves teories sobre el coneixement creador en el Conferentia Club de Barcelona.

— L'article que va tenir més ressò en el seu darrer període va ser "La burguesia catalana", publicat el 1961 —